

УДК 378.1

ДУХОВНІ ЦІННОСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В. В. Яценко

У статті висвітлюються проблеми формування духовної культури майбутнього вихователя, розкриваються джерела формування духовності у вищому навчальному закладі та значення духовних цінностей у цьому процесі.

Ключові слова: духовність, духовні цінності, професійна підготовка, вихователь дітей дошкільного віку

Постановка проблеми. В Україні сьогодні відбуваються суттєві зміни у сфері духовно-морального виховання. На майбутніх фахівців покладено багато сподівань і надій, адже вони мають бути не тільки ерудованими, розвиненими, володіти навичками практичної діяльності, а й мати, насамперед, високий рівень вихованості.

Оволодіння науковими знаннями про сутність духовно-морального виховання та застосування цих знань під час здійснення моральних вчинків – важлива умова зростання моральної культури та освіченості фахівця будь-якого профілю, будь-якої спеціальності.

Духовність – це найцінніший вимір буття, його співвіднесеність з абсолютними цінностями, вічністю, творчістю, свободою.

Духовними цінностями є нормативні уявлення про добро і зло, справедливість, чесність, ввічливість, чуйність, загальнолюдські норми, принципи життєдіяльності.

Виховання духовної культури у студентів вищого навчального закладу є одним із пріоритетних напрямів у навчально-виховному процесі. Тому так важливо підготувати не тільки високопрофесійних компетентних фахівців, а й яскравих особистостей з високим рівнем загальної та духовної культури, з духовно-моральним, морально-екологічним світоглядом, здатних до творчої праці, до творення духовних цінностей.

Аналіз досліджень і публікацій, на які спирається автор. Дослідженням проблеми духовності займався чимало педагогів, серед яких І. Бех, В. Болотіна, М. Боришевський, Г. Ващенко, В. Костів,

А. Макаренко, В. Павленко, Н. Побірченко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Струманий, В. Сухомлинський, В. Шадриков та багато інших. Аналіз наукових робіт дає змогу зазначити, що з одного боку «духовність» отожднюється з «духовною культурою», а з іншого – її розглядають як якість особистості, один із чинників свідомості людини.

На наявність духовності як невід'ємної складової професійної культури майбутнього педагога вказували В. Гриньова, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Л. Нечепоренко, М. Роганова, В. Сластьонін, Г. Шевченко та багато інших.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Відродження України як незалежної держави знову привертає увагу науковців, педагогів-практиків, усього суспільства до духовних цінностей українського народу, його мови, культури.

Основний ціннісний орієнтир у діяльності вищого навчального закладу – особистість студента, її людський потенціал – духовно-моральний, інтелектуально-творчий, фізичний, естетичний.

Духовність є ціннісною основою виховання особистості. У наш час питання формування духовного розвитку людини актуалізує проблеми виховання людяності. Цей підхід пояснює багаточисленні фактори існування людини через призму її духовної сутності, що піднімає до рівня вічних цінностей [6].

Тому на сучасному етапі необхідно з'ясувати, які саме духовні цінності необхідно формувати у майбутніх фахівців дошкільної освіти, якими методами, організаційними формами та засобами користуватись у педагогічному процесі вищого навчального закладу, щоб вирішити таке важливе завдання.

Мета статті – розглянути особливості формування духовної культури у майбутніх фахівців дошкільної освіти у педагогічному процесі вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз останніх державних документів, що були видані в Україні в галузі освіти, засвідчує пріоритетні напрями освітньої діяльності в нашій державі. Так, у Концепції дошкільного виховання в Україні вказується на необхідність «...формування основ духовності особистості» [5], у Законі України «Про освіту» – «...виховання високих моральних якостей» [4], «виховання духовної культури особистості, духовних цінностей, орієнтацій, виховання моральної свідомості» [2]. Отже, першочерговим завданням і кінцевою метою виховання майбутніх громадян України повинно виступити формування духовних цінностей особистості.

За психологічним словником, духовність – це «вищі сили внутрішнього світу особистості, які висвітлюються в людяності, сердечності, доброті, щирості, теплоті, відкритості до інших людей» [3].

Феномен «цінність» означає найважливіше, найголовніше, найзначніше, найдорожче у предметному довкіллі, так і в системі відносин: «людина – предметний світ», «людина – людина». У психолого-педагогічній літературі досить повно досліджено категорію моральних цінностей (І. Бех, В. Болотіна, М. Борищевський, В. Павленко, Н. Побірченко, В. Струманський, В. Сухомлинський та ін.).

Так, В. Болотіна значущими цінностями у практиці морального виховання вважає «життєрадісність, чесність, тверда воля, висока загальна культура, вихованість, самоконтроль, сміливість у відстоюванні власної думки, чуйність, відповідальність, цікава робота, визнання у суспільстві» [6].

На думку М. Борищевського, моральні цінності втілюються у найрізноманітніших виявах активності та самоактивності людини, спрямованих на «утвердження у міжлюдських стосунках начал: доброти, справедливості, толерантності, щирості, сумлінності, взаємоповаги, власної гідності, відповідальності, принциповості» [6].

І. Бех зазначає, що сфера духовних цінностей охоплює сенс життя, милосердя, справедливість, чесність, толерантність, любов, добро тощо, тобто сенс вищих моральних категорій. Духовні цінності виступають індикатором розвиненої особистості, за допомогою яких вона пізнається [1]. І. Бех під духовними цінностями особистості розуміє «існування людини за законами Істини, Добра і Краси». Ми цілком поділяємо думку автора, що духовні цінності людства є вищими життєвими цінностями, які зумовлюють всі інші цінності і людини, і суспільства.

Отже, духовні цінності – це продукт духовної діяльності людини (знання, ідеї, ідеали, принципи, цілі тощо).

У процесі формування професійних якостей майбутніх фахівців дошкільної освіти також має місце аспект формування у студентів духовних цінностей. Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок про те, що духовність є основою формування моральних якостей людини, є тим джерелом, з якого витікає поведінка індивідуума, його дії в певних обставинах.

Головною сферою соціальної активності студентів є навчання, де досягнутий студентами рівень духовності частково присутній в

організації занять, культурі читання спеціальної літератури, оцінці значимості набутих знань, мотивації навчальної діяльності.

А щоб навчити цю особистість найбільш гармонійно співіснувати із оточуючим світом, необхідно бути готовим до нестандартних рішень педагогічних завдань. Тому у роботі зі студентами – майбутніми педагогами – слід орієнтуватися на науково-пошуковий та творчий характер їх діяльності. Відповідно навчальні плани підготовки бакалаврів та магістрів передбачають в собі навчальні предмети, практику, різні види самостійної роботи, спрямовані в тому числі й на формування духовних цінностей особистості майбутніх педагогів. Так,

- у навчальній діяльності – поглиблення культурно-духовного змісту дисциплін гуманітарного циклу, введення додаткових змістовних модулів культурологічного спрямування;

- у позааудиторній роботі – організацію соціокультурної, громадської діяльності студентів культурно-духовного спрямування;

- в роботі з самовиховання – розробка та застосування індивідуальної програми самовиховання «Сходінки мого духовного становлення», складання анотацій на статті періодичних видань, підготовка реферативних виступів, складання свого родовідного дерева, тез лекцій, консультацій для батьків.

Найефективнішими засобами стимулювання процесу виховання студентської молоді, на наш погляд, є робота у мікрогрупах, дискусії, турніри, дебати, наукові конференції, обговорення творів-роздумів, проблемні завдання, «вживання» в образи мистецтва, захист проектів майбутнього.

В інноваційній методиці навчально-виховного процесу нашого вищого навчального закладу переважає добір засобів та прийомів, в яких можна виділити такі риси: спрямованість на формування внутрішньої людини, ядра особистості; заснованість на особистому духовному досвіді, зверненість до цілісної людини, її розуму, волі, почуттів, серця і душі; різноманітність шляхів і форм духовного життя.

Серед активних методів навчання, що показали найбільшу ефективність, особливе місце посідає пошуково-дослідницька діяльність студентів під час навчальних екскурсій, творчі проекти, рольові ігри, імітаційні тренінги, моделювання педагогічних ситуацій, інтелектуальна розминка, вікторини та конкурси. Вказані методи забезпечують активізацію пізнавальних процесів, динамічність та продуктивність мислення, розвиток пам'яті, спостережливості, уваги, стають способом інтелектуального розвитку особистості.

Важливим, на нашу думку, є постійне стимулювання студентів до самостійної освітньої діяльності, що повинно забезпечити майбутньому вихователю можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в ході оволодіння спеціальними знаннями. Для цього матеріал організовуємо таким чином, щоб кожний студент мав можливість вибору при виконанні певного завдання і використовував найбільш значимі способи опрацювання навчального матеріалу.

Закріплення усіх теоретичних положень і практичних навичок відбувається під час педагогічної практики в дошкільному навчальному закладі.

Є всі підстави стверджувати, що розвинутою особистістю можна вважати ту, яка досягла найвищого рівня духовного освоєння навколишнього світу. І саме тому стає питання – як досягти педагогу того рівня духовності, щоб мати право і спроможність навчати інших, як досягти тієї майстерності в передачі знань молодому поколінню, щоб від цього була найбільша користь не тільки для окремих індивідумів, але через них і для усього суспільства, бо, як вже було показано, через моральність особистостей як складників суспільства формується і моральний тип усєї суспільної формації.

Отже, розвиток гуманної, вільної і відповідальної особистості безпосередньо пов'язаний із системою її духовних цінностей, яка активно використовує їх для розв'язання не побутових проблем, а насамперед смисложиттєвих проблем, які постають для кожної людини як система «вічних питань» людського існування.

Виходячи з аналізу поставленої проблеми, ми дійшли висновку, що використання активних методів у процесі особистісно орієнтованого навчання створює позитивно-емоційний фон для засвоєння навчального матеріалу; стимулює пізнавальну активність студентів; привчає студентів до певного типу спілкування в ході вирішення навчальних завдань, сприяє розвитку комунікативних навичок в діяльності; забезпечує відносини співробітництва між викладачами і студентами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Духовна культура як важливий прояв загальної культури є фундаментальною, універсальною і цілісною характеристикою особистості. Вона містить у собі гнучке світорозуміння, моральне і відповідальне світоперетворення в умовах самопізнання і самореалізації людини в соціумі і постає як безперервне осягнення гуманістичного ідеалу завдяки реалізації духовних цінностей в особистісно-орієнтованій культуротворчій діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування духовної культури у майбутніх фахівців дошкільної освіти. Потребують подальшого дослідження питання формування духовного світу студентської молоді у процесі інклюзивної вищої освіти.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: [у 2 кн.]. – Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І.Д. Бех / [ред. О.І.Цибульська]. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Богуш А.М. Педагогічні нотатки та роздуми / А.М. Богуш – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС.Лтд», 2001. – 224с.
3. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Краткий психологический словарь: Личность, образование, самообразование, профессия / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович – Мн.: Хэлтон, 1998. – 339 с.
4. Закон України «Про освіту». – К., 1996.
5. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993.
6. Кушнір Н. Роль моралі в педагогічному процесі / Н. Кушнір // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – № 2. – С.119-120.

ДУХОВНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК ИСТОЧНИК ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В. В. Яценко

В статье освещаются проблемы формирования духовной культуры будущего воспитателя, раскрываются источники формирования духовности в высшем учебном заведении и значение духовных ценностей в этом процессе.

Ключевые слова: *духовность, духовные ценности, профессиональная подготовка, воспитатель детей дошкольного возраста.*

THE SPIRITUAL VALUES AS A SOURCE OF FORMATION OF EDUCATORS' MORAL CULTURE

V. V. Yatsenko

The article lights up the problem of formation of spiritual culture of the future educator, reveals the sources of spirituality formation in a higher educational establishment and significance of spiritual values in this process.

Keywords: *Spirituality, spiritual values, professional preparedness educator of pre-school-age children.*

Яценко Вікторія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: l.w.v@mail.ru

Yatsenko V. V. – Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education, Communal Institution «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: l.w.v@mail.ru